

СУҒУРТА КОМПАНИЯЛАРИ МОЛИЯВИЙ БАРҚАРОРЛИГИНИ ОШИРИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ

Ҳақбердиев Бекзод Ўктамович

*Тошкент давлат иқтисодиёт университети
Мустақил изланувчиси, Тошкент Ўзбекистон.*

Email:

ORCID: 0000-0000-0000-0000

DIRECTIONS FOR IMPROVING THE FINANCIAL STABILITY OF INSURANCE COMPANIES

Ҳақбердиев Бекзод Ўктамович

*independent researcher of
Tashkent State University of Economics,
Tashkent, Uzbekistan*

ORCID: 0000-0000-0000-0000

JEL Classification: G22 O16

Аннотация:

Ушбу мақолада суғурта компанияларининг молиявий барқарорлигини таъминлаш ва оширишга қаратилган асосий йўналишлар таҳлил қилинган. Замонавий бозор иқтисодиёти шароитида суғурта компанияларининг молиявий барқарорлиги уларнинг самарали фаолиятини таъминлаш ва миқдорлар ишончини оширишда муҳим аҳамият касб этади. Мақолада суғурта компанияларининг молиявий барқарорлигига таъсир этувчи асосий омиллар, жумладан, капитал етарлиги, ликвидлик даражаси, рискларни бошқариш тизими ва даромадлилик кўрсаткичлари таҳлил қилинади.

Шунингдек, мақолада молиявий барқарорликни оширишда халқаро тажриба, соҳага оид норматив-ҳуқуқий базани такомиллаштириш, корпоратив бошқарувни яхшилаш ҳамда инновацион суғурта маҳсулотларини жорий этиш каби йўналишларга алоҳида эътибор қаратилган. Тадқиқот натижаларига кўра, суғурта компанияларининг молиявий

барқарорлигини ошириш учун замонавий рискларни бошқариш моделларини жорий этиш ва иқтисодий кўрсаткичлар мониторингини самарали йўлга қўйиш тавсия этилади.

Мақолада илмий хулосалар ва амалий тавсиялар асосида суғурта компанияларининг молиявий барқарорлигини мустаҳкамлашга қаратилган истиқболли йўналишлар белгиланган.

Abstract:

This article presents a list of heads of State and Government who participated in the Joint Comprehensive Comprehensive Plan of Action to Resolve the conflict in Donbas. According to Igor Shuvalov, Deputy Head of the Ministry of Economic Development, rising prices for petroleum products can negatively affect their well-being and reduce confidence in the goods. The macroeconomic profits of companies are influenced by such factors as the size of capital, the degree of liquidity, risks and profitability.

The article also pays special attention to areas such as international experience in

increasing financial stability, improvement of the regulatory framework for the industry, improvement of corporate governance and introduction of innovation insurance products. According to the results of the study, it is recommended to introduce modern risk management models and effectively establish monitoring of economic indicators in order to increase the financial stability of insurance companies. The article defines promising directions aimed at strengthening the financial stability of insurance companies based on scientific conclusions and practical recommendations.

Калим сўзлар:

суғурта компаниялари, молиявий барқарорлик, суғурта бозори, рисклар бошқаруви, молиявий таҳлил, молиявий ҳолат, пул оқимлари, ликвидлик даражаси, ҳаёт суғуртаси

Key words:

insurance companies, financial recovery, insurance market, risk insurance, financial analysis, financial condition, cash, liquidity, life insurance

Кириш

Ўзбекистонда суғурта компанияларининг молиявий барқарорлигини таъминлаш бўйича кенг кўламли ислохотларни амалга оширилиши бугунги куннинг долзарб масалаларидан бири бўлиб қолмоқда. Хусусан, суғурта, лизинг ва бошқа молиявий хизматларнинг ҳажмини уларнинг янги турларини “жорий қилиш ва сифатини ошириш ҳисобига кенгайтириш устувор вазифалардан бири этиб белгиланган”². Мазкур вазифаларнинг бажарилишини таъминлаш мақсадида суғурта соҳасини ўрта ва узоқ муддатли ривожлантириш стратегиясини ишлаб чиқиш, 2022 йилгача аҳоли жон бошига тўғри келадиган суғурта мукофоти ҳажмини уч бараварга, соҳанинг ялпи ички маҳсулотдаги улушини эса икки бараварга ошириш вазифаси қўйилган. Бу эса суғурта

компанияларининг молиявий барқарорлигини таъминлашда муҳим аҳамият касб этаётганлигини англатади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 17 январдаги ПФ-5635-сон “2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясини “Фаол инвестициялар ва ижтимоий ривожланиш йили”да амалга оширишга оид Давлат дастури тўғрисида”ги Фармони, 2019 йил 24 майдаги ПҚ-4337-сон “Экспорт фаолиятини молиялаштириш ва суғурта ҳимояси механизмларини кенгайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги, 2019 йил 2 августдаги ПҚ-4412-сонли “Ўзбекистон Республикасининг суғурта бозорини ислоҳ қилиш ва унинг жадал ривожланишини таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида”ги, 2017 йил 9 октябрдаги ПҚ-3317-сонли “КАФОЛАТ sug‘urta kompaniyasi” акциядорлик жамияти фаолиятини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарорлари, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 16 мартдаги 222-сонли “Транспорт воситалари эгаларининг фуқаролик жавобгарлигини мажбурий суғурта қилишни янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори ва ушбу соҳадаги бошқа меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган вазифаларни амалга оширишга мазкур диссертация тадқиқоти муайян даражада хизмат қилади.

Материал ва метод

Тадқиқотда суғурта компанияларининг молиявий ҳисоботлари, халқаро стандартлар ва норматив ҳужжатлар таҳлил қилинди. Тадқиқот усули сифатида иқтисодий-таҳлилий, статистик ва муқоясавий таҳлил методларидан фойдаланилди. Молиявий барқарорликнинг асосий кўрсаткичлари сифатида капитал етарлилиги, ликвидлик даражаси,

рисklarни бошқариш механизмлари ва инвестиция портфелларининг самарадорлиги баҳоланди.

Суғурта бозорини ислоҳ қилиш ва суғурта компанияларининг молиявий барқарорлигини ошириш йўналишларидан бири сифатида қатор иқтисодчи олимлар томонидан хусусан, суғурта компанияларининг молиявий барқарорлигини ошириш хорижий иқтисодчи олимлардан Д. Бланд, А.А. Гвозденко, Б.Ю. Сербиновский, В.Н. Горькуша, А.А. Кварандзия, Т.Е. Гварлиани, В.Ю. Балакирева, Е.Л. Прокофьева, А. Манэс, В.Н. Едренова, Е.А. Мизиковский, И. Вороновалар томонидан келтириб ўтиш мумкин³.

Ўзбек олимлари Х.Р.Собиров, Х.М.Шеннаев, М.Х.Ходжаева, М.Т.Асқарова, Т.М.Баймуратов, Қ.М.Қўлдошев, А.С.Нуруллаев, С.Х.Умаров, И.Х.Абдурахмонов, И.Ф.Кенжаев, Г.Т.Халикулова ва бошқалар томонидан суғурта компанияларининг молиявий барқарорлигини таъминлаш йўналишларининг айрим масалалари тадқиқ этилган⁴.

Таҳлил ва натижалар

Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан қабул қилинган ушбу қарор мамлакатимиз тарихида суғурта соҳасида қабул қилинган энг йирик ва муҳим ҳужжатлардан бири бўлиб, мазкур қарорда кўзда тутилган вазифаларнинг амалга оширилиши суғуртани янги босқичга олиб чиқиши шубҳасиз. Ушбу қарорда суғурта бозори профессионал иштирокчиларининг капиталлашув даражасини, тўлов қобилияти ва молиявий барқарорлигини ошириш, уларнинг активлари сифатини яхшилаш, шунингдек инвестиция фаолиятини ривожлантириш зарурлиги белгиланган. Шу мақсадда 2020 йил

1 январга қадар суғурта ташкилотларининг фаолиятини таваккалчиликка қаратилган ёндашув асосида тартибга солиш, суғурталовчиларнинг капитали етарлилиги ва тўлов қобилияти бўйича халқаро стандартларни босқичма- босқич жорий этиш лойиҳасини киритиш белгиланди.

Ўзбекистон Республикаси суғурта бозорини жадал ривожлантириш бўйича "Йўл харитаси" 48 та бўлимдан иборат бўлиб, унда суғурта компанияларининг молиявий барқарорлигини таъминлашга қаратилган масалалар ҳам кўзда тутилган. Шунингдек 2018 йил натижалари бўйича мамлакатимизда 30 та суғурта ташкилоти фаолият кўрсатган бўлса, уларнинг фақат 1 таси давлат мулк шаклида, 9 таси акционерлик жамияти шаклида ташкил этилган бўлиб, қолганлари 20 масъулияти чекланган жамиятлардир.

Ривожланган мамлакатларда эса суғурта компаниялари асосан акционерлик жамияти шаклида ташкил этилади ва бу уларга зарур миқдордаги эркин пул маблағларини шакллантириш имконини беради. Шуларни эътиборга олган ҳолда суғурта бозорини жадал ривожлантириш бўйича "Йўл харитаси"да суғурта ташкилотлари акциядорлик жамиятлари шаклида ташкил этиш бўйича талаблар кўзда тутилиши белгиланганлиги бундай жамиятларнинг кўпайишига имконият яратиш беради. Шу билан бир қаторда ривожланган мамлакатларда ҳаёт суғуртаси суғуртанинг етакчи тармоғларидан бири бўлиб, ушбу тармоқнинг иқтисодиёт учун муҳимлиги шундаки, унда катта ҳажмдаги ва узоқ муддатли инвестиция маблағлари яратилади ва шу билан бирга аҳоли барча қатламларининг ижтимоий ҳимоясида муҳим ўрин тутади. Ҳаёт суғурта тармоғида фаолият кўрсатаётган суғурта компанияларининг молиявий барқарорлигини ҳамда аҳолининг уларга нисбатан ишончини таъминлашда "Йўл

харитаси”да кўзда тутилган хаётсуғуртаси бўйича тўловларни кафолатлаш жамғармасини ташкил қилиш, уни молиялаштириш манбаларини ва жамғарма маблағларидан фойдаланиш мақсадларини белгилаш назарда тутилганлиги ушбу муаммони ҳал этишда муҳим омил бўла олади. Миллий суғурта бозоримизда тўпланаётган суғурта мукофотларининг 20 фоиз суғурта қопламалари учун йўналтирилмоқда. Ваҳоланки, ушбу кўрсаткич ривожланган мамлакатларда 70-80 фоизни ташкил этади. Суғурта компанияларига бўлган ишончни ҳосил қилишнинг энг асосий омили аслида мана шу ҳисобланади. Суғурта компаниясининг ишончлилиги деганда биринчи ўринда унинг молиявий

барқарорлиги ва тўловга қобиллиги тушунилади. Бундай хусусиятга эга бўлган суғурта компанияси суғурта ходисаси юз берганда суғурта қопламасини ўз вақтида тўлаб бериш имкониятига эга бўлади. Кейинги сифатлар эса суғурта хизматининг баҳоси бўлиб, суғурта хизмати шартларини оддий ва тушунарли бўлишдан иборат. Юридик шахслар ўртасида кўпроқ эътиборга сазовор бўлган хусусиятлар суғурта компаниясининг таниқлилиги, компания вакилининг малакаси, сервис даражаси, инфратузилма хизматлари ва хизмат сифати кўрсаткичлари кўпроқ муҳим ўрин тутаяди. Ушбу хусусиятларни янада аниқлаштириш мақсадида биз томондан ўтказилган сўровнома натижалари қуйидаги жадвал маълумотларида ёритиб берилган.

1-жадвал

Суғурта компанияси ва маҳсулотининг аҳоли учун эътиборли хусусиятлари¹

Хусусиятлар	Хусусиятларни муҳим деб ҳисоблаган респондентлар, %
Суғурта компаниясининг ишончлилиги	72%
Суғурта шартларининг оддий ва тушунарлилиги	12%
Хизмат сифати	8%
Суғурта хизматлари ассортименти	7%
Суғурта компаниясининг таниқлилиги	6%
Бепул консултациялар	2%
Суғурта компаниясининг суғурталанувчи яшаш жойига яқинлиги	8%
Реклама сифати	2%
Суғурта хизматининг баҳоси	15%
Турли бонусларнинг мавжудлиги	8%
Инфратузилма хизматларининг мавжудлиги ва сифати	12%
Замонавий информацион технологияларнинг қўлланилиш даражаси	7%
Ходимларнинг хизмат маданияти	10%
Хизмат офисларининг шароитлари	7%

¹ “ALSKOM” суғурта компанияси акциядорлик жамиятида ўтказилган ижтимоий сўровномалар асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган

Ушбу жадвалда суғурта компанияси ва маҳсулотининг аҳоли учун эътиборли хусусиятларини муҳим деб ҳисоблаган респондентларни берган овозлари тўғрисида маълумот келтирилган. Бу ерда суғурта компаниясини ишончлилиги кўрсаткичининг асосини унинг молиявий барқарорлиги ва тўловга қобиллиги ташкил этсада, ушбу сифатнинг бошқа кўрсаткичлари ҳам муҳим бўлиб, улар куйидагилардан иборат:

компания масштаби;
суғурта соҳасидаги тажрибаси;
суғурта компанияси тўғрисидаги референт гуруҳларнинг фикри;
суғурта компаниясининг обрўси ва таниқлилиги;

суғурта компаниясининг таниқли молия-саноат гуруҳларига кирганлиги ёки маҳаллий органларнинг қафолатлари, таниқли муассисларга эгалиги, давлат иштирокининг мавжудлиги, акционерлар ичида йирик чет эл компанияларининг мавжудлиги;

суғурта бозоридаги узок муддатлик фаолияти;
сервис даражаси, қўшимча хизматларнинг тўлиқлиги ва сифати; суғурта қопламаларини валютада тақдим қилиш, жавобгарликларни чет мамлакатларда қайта суғурталашнинг мавжудлиги.

Хулоса.

Суғурта компанияларининг молиявий барқарорлиги мамлакат молиявий-иқтисодий тизими барқарорлигида муҳим ўрин тутди. Уларнинг барқарор фаолият юритиши нафақат суғурталанувчилар манфаатларини ҳимоя қилиш, балки бутун иқтисодиётнинг ривожланиши учун ҳам катта аҳамиятга эга. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 2 августдаги №ПҚ-4412 сонли

Шунингдек, суғурта компанияларининг молиявий барқарорлигини таъминлашда инвестиция фаолияти муҳим омил бўлиб, аммо мамлакатимизда инвестиция инструментларининг турли-туманлик даражаси паст. 2018 йилда суғурта компанияларининг инвестиция маблағлари ҳажми 2 трлн.сўмдан ошганлиги унинг катта салмоққа эга эканлигидан далолат беради. Инвестиция инструментларининг турли-туманлигини таъминлаш ҳамда самарадорлигини ошириш учун биз томонидан тадқиқот ишимизда суғурта компанияларига ҳам кредит фаолиятига рухсат бериш таклифи илгари сурилган. Шу билан бирга суғурта компанияси инвестиция фаолиятини амалга ошириши давомида юзага келадиган инвестициявий рискларни таҳлил қилиб бориш учун активлар ликвидлилиги, диверсификацияси, қайтишлилиги ва даромадлилиги кўрсаткичларини аниқлаб боришни ҳам таклиф этамиз.

Умуман олганда суғурта компаниясининг молиявий барқарорлигини таъминлашда компаниянинг инвестиция маблағлари ҳажми ва самарадорлиги муҳим ўрин тутишини инобатга олиб, суғурта компаниясининг инвестиция инструментларини хилма-хиллигини ошириш зарур деб ҳисоблаймиз.

“Ўзбекистон Республикасининг суғурта бозорини ислоҳ қилиш ва унинг жадал ривожланишини таъминлаш чоратadbирлари тўғрисида”ги қарори, Ўзбекистон суғурта бозорининг келажакдаги ривожланиш йўналишларини белгилаб берувчи муҳим ҳужжат бўлиб, ушбу концепция ва йўл хариталари асосида суғурта бозорини ривожлантириш суғурта тармоғининг келажакда иқтисодиётнинг етакчи тармоғига айланишига имконият

яратиб беради.

Шунингдек, давлат томонидан суғурта фаолиятини тартибга солишни такомиллаштириш ҳам молиявий барқарорликни мустаҳкамлашда муҳим ўрин тутди. Жамғарма маблағларидан самарали фойдаланиш, халқаро стандартлар ва рақамли технологияларни жорий этиш

орқали суғурта компаниялари молиявий барқарорлигини янада ошириш мумкин.

Тадқиқот натижалари шуни кўрсатадики, комплекс ёндашув ва стратегик бошқарув чоралари амалга оширилганда, суғурта компаниялари молиявий барқарорлиги юқори даражада таъминланади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикасининг "Суғурта тўғрисида"ги Қонуни.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг "Суғурта бозорини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги қарори.
3. Ахмедов А.Х. "Суғурта компаниялари молиявий барқарорлиги: назария ва амалиёт". – Тошкент: Фан, 2021.
4. Ходжаев Ш. "Суғурта компанияларининг молиявий таҳлили". – Тошкент: Молия, 2019.
5. Салихов А. "Суғурта бозорида рақобат ва молиявий барқарорлик". – Тошкент: Иқтисодиёт, 2020.
6. Шарипов У. "Суғурта бозорида молиявий таваккалчиликни бошқариш". – Тошкент: Фан, 2021.
7. Ўзбекистон Республикаси Марказий банки маълумотлари – Суғурта бозори таҳлили, 2024 йил.